

Ewa Szafraniec

Przyszłość historii? : Internetowa E-ncyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 2 (37), 65-72

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

EWA SZAFRANIEC¹

PRZYSZŁOŚĆ HISTORII? INTERNETOWA E-NCYKLOPEDIA WIEDZY O KOŚCIELE KATOLICKIM NA ŚLĄSKU

Współcześnie żyjemy w czasach, gdy powiedzenie „Jedyna stała rzecz to zmiana” nabiera nowego znaczenia. Tempo przemian w różnych sferach życia ludzkiego uległo wyraźnemu przyspieszeniu. Wydaje się, że za proces ten odpowiada ciągły i w ostatnich latach wyjątkowo szybki rozwój różnego rodzaju technologii. Dotyczy to wielu sfer naszego życia, z których jednak na prowadzenie wysuwa się wyraźnie jedna z nich: komunikacja międzyludzka. Ludzie od zawsze porozumiewali się między sobą na różne sposoby. Z upływem czasu formy komunikacji zmieniały się i – jak udowadnia Paul Levinson – ulegały coraz większemu „zapośredniczeniu” (urządzenia takie jak telegraf, telefon czy radio)².

Współcześnie rolę najpopularniejszego pośrednika w komunikacji pełni bezsprzecznie Internet. Sieć, która z sukcesem opłata już niemal całą kulę ziemską, sprawiła, że diametralnej zmianie uległ dotychczasowy styl życia³. Wartością nadrzędną stała się dziś informacja: to jej się pożąda, o nią się walczy i ją się wymienia na szero-

¹ Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

² P. Levinson, *Miękkie ostrze, czyli historia i przyszłość rewolucji informacyjnej*, Warszawa 2006.

³ Ch. Jonscher, *Życie okablowane. Kim jesteśmy w epoce przekazu cyfrowego?*, Warszawa 2001.

ką skalę⁴. Ponadto wskutek ekspansji cyfrowych technologii mamy również do czynienia z tzw. kurczeniem się przestrzeni oraz relatywizacją pojęcia czasu⁵. Zmiany te w połączeniu z wieloma innymi czynnikami stanowią również zagrożenie dla dotychczasowego medialnego *status quo*, ale nie sposób nie dostrzec w nich ogromnej szansy i nowych perspektyw. W poniższym artykule zostanie przedstawiona historia i funkcjonowanie inicjatywy zainspirowanej wspomnianymi możliwościami, które oferuje Internet: *Encyklopedii wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*⁶.

Projekt, jakim jest internetowa *Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*, wpisuje się w trend społecznego dzielenia się wiedzą (*sharism* – od angielskiego *share* – «dzielić się»), które współcześnie staje się już niemal potrzebą czy przymusem⁷. Ta właściwość sieci jest widoczna zwłaszcza w przypadku coraz popularniejszych portali społecznościowych (Facebook, Goldenline), lecz także tak znanych serwisów, jak np. Wikipedia. Historia wydaje się jedną z tych dziedzin wiedzy, które niechętnie korzystają z technologicznych nowinek, a raczej pozostają wierne zasobom archiwalnym i bibliotecznym w ich klasycznym wydaniu: rękopisom, drukom, książkom. Jednak gdy przyjrzeć się bliżej, okazuje się, że w sieci w ciągu ostatnich kilku lat powstało i wciąż powstaje wiele miejsc poświęconych tej właśnie dziedzinie (fora dyskusyjne, strony internetowe, blogi, encyklopedie)⁸. Opisywane w artykule przedsięwzięcie pierwotnie było częścią innego, większego, z którego oddzieliło się w wyniku konkretnych okoliczności, by stworzyć niezależną inicjatywę⁹.

⁴ T.H. Eriksen, *Tyrania chwili. Szybko i wolno płynący czas w erze informacji*, Warszawa 2003, s. 11.

⁵ M. Szpunar, *Redefinicja pojęcia czasu i przestrzeni w dobie Internetu*, w: *Kulturowe kody mediów*, pod red. M. Sokołowskiego, Toruń 2008, s. 59-73.

⁶ Adres internetowy *Encyklopedii wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*: www.encyklo.pl.

⁷ I. Mao, *Sharism is not Communism, nor Socialism*, <http://www.isaacmao.com/meta/2007/09/sharism-is-not-communism-nor-socialism.html>, 03.03.2012.

⁸ E. Kustra, *Internetowa „Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku” na tle współczesnych tendencji medialnych*, Katowice 2012, pr. mgr, mps w Bibliotece WTL UŚ, s. 29-38.

⁹ E-ncyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku: Aktualności, http://encyklo.pl/index.php5?title=E-ncyklopedia,_Historia_Ko%C5%9Bcio%C5%82a_na_%C5%9A1%C4%85sku: Aktualno%C5%9Bci, 03.03.2013.

*Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*¹⁰ to projekt związany ze środowiskiem akademickim Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jego pomysłodawcą jest ks. prof. Jerzy Myszor, historyk Kościoła, wykładowca prowadzący m.in. zajęcia z historii Kościoła na Śląsku oraz seminaria magisterskie z zakresu historii Kościoła¹¹. Wykłady i seminaria oraz podejmowane w ich ramach działania pobudziły i ostatecznie doprowadziły do utworzenia w 2003 roku wirtualnej platformy będącej przedmiotem poniższego opracowania.

Głównym celem prowadzonych przez ks. prof. Jerzego Myszo-
ra zajęć było zapoznanie przyszłych księży (początkowo zajęcia skierowane były jedynie do alumnów) oraz studentów pozostałych kierunków Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego z historią Śląska i parafii związanych z tym terenem, w których przyjdzie im w przyszłości pracować i działać¹². Praca zaliczeniowa zalecona słuchaczom polegała na sporządzeniu hasła o charakterze encyklopedycznym, poświęconym wskazanej przez prowadzącego parafii. Mile widziane było dołączenie do przedkładanej pracy kilku fotografii oraz oparcie całej pracy w jak największym stopniu na informacjach czerpanych z kronik i ksiąg parafialnych, co miało zapewnić dostarczenie wiedzy z bezpośrednich i możliwie najbardziej wiarygodnych źródeł¹³. Materiały przygotowane w powyższy sposób utworzyły z czasem solidną bazę nadającą się do rozpowszechnienia dla pożytku publicznego. Dobrym rozwiązaniem kwestii publikacji zebranych haseł wydawała się przeżywająca swoje złote lata Wikipedia¹⁴. Ks. prof. Jerzy Myszor podjął (na zasadzie eksperymentu) decyzję o wprowadzeniu zgromadzonych przez lata materiałów do zasobów tej najpopularniejszej internetowej „wolnej encyklope-

¹⁰ Nazwa ta używana jest obecnie. Wraz z rozwojem inicjatywy jej nazwa ulegała zmianom. Platforma została oficjalnie otwarta jako *Encyklopedia historii Kościoła na Śląsku*; zob. <http://www.wtl.us.edu.pl/news.php?extend.2685>, 05.03.2013; http://kiermasz.ksj.pl/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=50&Itemid=113, 05.03.2013.

¹¹ Ks. prof. dr hab. Jerzy Myszor, http://www.wtl.us.edu.pl/e107_plugins/katalog_ECTS/ects.php?prac_tryb=1&ID_prac=22, 04.03.2013.

¹² Wywiad z ks. prof. Jerzym Myszo-rem (notatki w posiadaniu autorki).

¹³ *Tamże*.

¹⁴ E. Kustra, *Internetowa „Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku”...*, dz. cyt., s. 41.

dii”¹⁵. Wkrótce jednak okazało się, że zasady rządzące Wikipedią, mimo niewątpliwych udogodnień, generują także wiele zagrożeń dla wiarygodności publikowanych treści. Szybko pojawiły się problemy: wprowadzane hasła były edytowane przez innych redaktorów, co nierzadko prowadziło do nadużyć – zwłaszcza natury ideologicznej. Takie postępowanie użytkowników wymusiło decyzję księdza prof. Myszora o zaprzestaniu udziału w tworzeniu Wikipedii oraz zapoczątkowało ideę prowadzenia autonomicznej platformy o szerokim zasięgu odbioru, poświęconej sprecyzowanej tematyce¹⁶.

Pomysł ten wydawał się wart realizacji, tym bardziej że baza haseł wciąż się powiększała, a zainteresowanie, jakim cieszyły się hasła dotyczące historii Kościoła na Górnym Śląsku publikowane pod auspicjami Wikipedii, pozwalało sądzić, że informacje zawarte w poszczególnych hasłach są cenne dla internautów i spełniają kluczową funkcję edukacyjną¹⁷.

Ostatecznie podjęto decyzję o utworzeniu samodzielnej platformy. Mimo wielu podobieństw do Wikipedii (największe to interfejs Wikimedia, ten sam, w którym tworzona jest „wolna encyklopedia”, możliwość logowania się z dowolnej lokalizacji¹⁸) w trakcie realizacji projektu przyjęto zasady, które wydatnie ją od Wikipedii różniły. Pierwszą z nich było zgromadzenie stałego składu redakcji czuwającego nad tworzeniem nowych haseł i edycją już istniejących (początkowo dostęp do nowej encyklopedii był ograniczony z uwagi na potrzebę wprowadzenia haseł dotąd zebranych)¹⁹. Odtąd hasła tworzyli już nie tylko słuchacze wykładów i seminariów księdza prof. Myszora, ale także członkowie redakcji (dobrowolnie zgłaszający chęć udziału w projekcie, zaakceptowani przez redaktora naczelnego), z których każdy otrzymał indywidualny dostęp do platformy. Zebranie stałego grona redaktorskiego i ograniczenie możliwości przypadkowego manipulowania hasłami miało wyeliminować problem, który stał się powodem uprzedniego opuszczenia łamów Wikipedii²⁰. Takie rozwiązanie zabezpieczało także merytoryczny

¹⁵ *Tamże*, s. 42.

¹⁶ E-ncyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku: Aktualności, *dz. cyt.*

¹⁷ Wywiad z ks. prof. Jerzym Myszoem, *dz. cyt.*

¹⁸ E. Kustra, *Internetowa „Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku”...*, *dz. cyt.*, s. 43.

¹⁹ *Tamże*, s. 48.

²⁰ Wywiad z ks. prof. Jerzym Myszoem, *dz. cyt.*

poziom zamieszczanych treści, większość bowiem składu redaktorskiego tworzyli pracownicy naukowcy oraz studenci Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, zainteresowani historią i dbałością o jej godne przekazanie²¹. Pomimo ujawnienia na łamach platformy składu redakcji zasadą, która obowiązywała bezwzględnie, było zachowywanie anonimowości autorów poszczególnych haseł. Procedura ta miała zapobiec chęci jednostkowego wypromowania się potencjalnych redaktorów, a przez to także hołdować średniowiecznej, dziś już niemal zapomnianej zasadzie tworzenia „na większą chwałę [Bożą]”²².

Pierwszym etapem pracy nad nowo utworzonym serwisem było wprowadzanie haseł stanowiących prace zaliczeniowe studentów. Powodowało to także potrzebę korekty oraz wzajemnego ich korektowania przez tzw. linkowanie, tj. wyodrębnianie słów kluczowych z jednego hasła mogły przenieść użytkownika bezpośrednio do innego, w jakiś sposób związanego z hasłem aktualnie przez niego czytany²³. Kolejnym etapem było opracowywanie nowych haseł, zwłaszcza takich, które służyłyby jako zarys historyczny lub wyjaśnienie już istniejących. W międzyczasie rozstrzygano kwestie techniczne, takie jak wybór logo encyklopedii lub towarzyszącej mu szaty graficznej strony głównej²⁴. Wielkie otwarcie *Encyklopedii historii Kościoła na Śląsku* miało nastąpić w maju 2010 roku²⁵.

Dwudziestego ósmego maja 2010 roku odbyła się sesja popularyzacyjna *E-encyklopedia: prawie wszystko o archidiecezji katowickiej*, połączona z oficjalnym otwarciem platformy. Inicjującego kliknięcia dokonał zaproszony na tę uroczystość ks. abp Damian Zimoń, okolicznościowe zaś wykłady połączone z refleksją nad udziałem w projekcie wygłosili redaktorzy i sympatycy *E-encyklopedii*²⁶. Od tego momentu dostęp do przeglądania zasobów platformy uzyskał każdy zainteresowany użytkownik znajdujący się w dowolnym miejscu na świecie, co sprawiło, że ogromny zasób informacji

²¹ E-encyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku: Aktualności, *dz. cyt.*

²² Wywiad z ks. prof. Jerzym Myszorem, *dz. cyt.*

²³ *Tamże.*

²⁴ *Tamże.*

²⁵ Sesja: *E-encyklopedia: prawie wszystko o Archidiecezji Katowickiej*, <http://www.wtl.us.edu.pl/news.php?extend.2685,05.03.2013>.

²⁶ *Tamże*; http://kiermasz.ksj.pl/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=50&Itemid=113,05.03.2013.

gromadzonych przez lata miał szansę dotarcia do o wiele większego i zróżnicowanego grona odbiorców niż np. książka lub jakakolwiek inna publikacja wydana drukiem²⁷.

Forma elektroniczna umożliwiała także modyfikacje zarówno haseł, jak i założeń tematycznych. Jak wyjaśnia sam redaktor naczelny: „Początkowo encyklopedia miała obejmować wyłącznie Górny Śląsk ograniczony do obszaru archidiecezji katowickiej, ale z biegiem czasu pole widzenia powiększało się i obecnie włączane są do encyklopedii hasła związane z całym obszarem Śląska. Dla zrozumienia wielu złożonych problemów z dziejów Śląska trzeba było jednak utworzyć hasła, które wprost nie dotyczą wspomnianego obszaru, ale umożliwiają lepsze poznanie kontekstu wydarzeń. Po pierwszym etapie prac (...) uznano, że nadszedł czas, aby E-ncyklopedię wzbogacić o hasła obejmujące Śląsk Cieszyński, w granicach, w jakich wszedł w 1925 roku do diecezji katowickiej, oraz tzw. Śląsk Opolski (diecezja opolska i gliwicka). W niedalekiej przyszłości rozpoczniemy rozbudowę E-ncyklopedii o hasła obejmujące teren całej diecezji wrocławskiej w granicach sprzed 1922 roku”²⁸.

Encyklopedia nieustannie się rozwija. Zawiera jednak również pewne dokończone całości (treści zebrane wokół konkretnej dziedziny, tworzące spójną jednostkę tematyczną), do których należą: Bibliografia Historii Kościoła na Śląsku (dostępna tylko w wersji elektronicznej na portalu) oraz podręcznik: *Historia Kościoła na Górnym Śląsku. Od diecezji katowickiej do archidiecezji katowickiej*, a także *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej* (wydane także drukiem przez Wydawnictwo św. Jacka w Katowicach)²⁹.

Obecnie (marzec 2013 roku) E-ncyklopedia liczy już blisko 4 tys. haseł. Są one podzielone na różnorodne kategorie, m.in. dotyczące organizacji kościelnej (dekanaty, parafie), duszpasterstwa (święci i błogosławieni, sanktuaria, rok liturgiczny, kult maryjny), zakonów, bractw i stowarzyszeń religijnych, obiektów sakralnych (kościół drewniane, kapliczki i krzyże przydrożne, cmentarze), działalności społecznej oraz kulturalno-oświatowej (Caritas, muzyka, czasopi-

²⁷ *Encyklopedia rośnie*, <http://kultura.wiara.pl/doc/452542.Encyklopedia-rosnie>, 06.03.2013.

²⁸ E-ncyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku: Aktualności, dz. cyt.

²⁹ *Tamże*.

sma, sztuka, kultura, nauka)³⁰. Warto podkreślić, że wspomniane plany redaktora naczelnego nie okazały się mrzonką: już dziś w zasobach E-ncyklopedii można odszukać hasła związane ze Śląskiem Cieszyńskim lub z diecezją opolską i gliwicką.

Zaangażowanie redaktorów w projekt owocuje także zainteresowaniem ze strony czytelników. Z analiz przeprowadzonych na podstawie statystyk strony internetowej www.encyklo.pl³¹ wynika, że E-encyklopedia stanowi źródło informacji dla odbiorców logujących się nie tylko na terytorium Polski, lecz także takich krajów, jak Niemcy, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone Ameryki Północnej³².

Przyszłość E-ncyklopedii rysuje się w tym świetle obiecująco. Nieustannie powiększana baza treści, pozytywny odzew czytelników z różnych zakątków kraju i świata pozwalają z nadzieją spojrzeć na przyszłość tej nowatorskiej wciąż inicjatywy. Paradoksalnie pozytywne wrażenie potęgują również dobiegające z wielu źródeł informacje o zaprzestaniu publikowania w formie papierowej kultowej encyklopedii *Britannica* na rzecz wzbogacania jej zasobów wyłącznie w wydaniu elektronicznym³³.

Jednak przedsięwzięcie katowickich redaktorów, jak każda idea, podlega pewnym ograniczeniom. Jednym z najsłabszych punktów jest – jak podkreśla redaktor naczelny ks. prof. Jerzy Myszor – zasada działania oparta w dużym stopniu na wolontariacie³⁴. Z jednej strony takie funkcjonowanie zapewnia udział ludzi prawdziwie zainteresowanych tematem i zaangażowanych w jego rozwijanie, z innej zaś, co łatwo zaobserwować, w środowisku redakcyjnym następuje dosyć częsta rotacja, co jest spowodowane brakiem odgórnego przymusu uczestnictwa, jaki zazwyczaj gwarantuje podpisana umowa lub obietnica wynagrodzenia. Innym czynnikiem stawiającym pod znakiem zapytania przyszłość E-ncyklopedii jest także sposób jej fi-

³⁰ Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku, www.encyklo.pl, 05.03.2013.

³¹ Statystyki archiwizowane w serwisie Google Analytics od 1 sierpnia 2010 roku; zob. E. Kustra, *Internetowa „Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku”...*, dz. cyt., s. 55-58.

³² *Tamże*, s. 62.

³³ *Britannica przenosi się do sieci*, <http://techkonomia.wordpress.com/2012/03/16/britannica-przenosi-sie-do-sieci/>, 10.03.2013; *Koniec wersji drukowanej! Encyklopedia Britannica już tylko w Internecie*, <http://internet.gadzetomania.pl/2012/03/14/koniec-wersji-drukowanej-encyklopedia-britannica-juz-tylko-w-internecie-2>, 10.03.2013.

³⁴ Wywiad z ks. prof. Jerzym Myszorem, dz. cyt.

nansowania. Ciągły rozwój i wzbogacanie treści wiąże się z potrzebą uzyskania większej przestrzeni w środowisku cyfrowym. Dotychczas do prowadzenia tej działalności wystarczał serwer darmowy lub wymagający wnoszenia nieznacznych opłat. Współczesne technologie poprzez wzajemne oddziaływanie oferują wiele możliwości urozmaicenia tradycyjnego przekazu: publikowanie filmów, dołączanie plików dźwiękowych, tworzenie animacji oraz interaktywnych aplikacji³⁵. Redaktorzy wykazują chęć wykorzystania powyższych rozwiązań, jednak aby tego dokonać, oprócz zaangażowania osób pozyskujących materiał potrzebne będzie w przyszłości także nowe miejsce odpowiadające rozmiarem publikowanym treściom³⁶. Szansę może w tym przypadku stanowić pozyskanie przez twórców dofinansowania w ramach różnorodnych projektów propagujących rozwój innowacyjnych rozwiązań lub wspieranie dziedzictwa kulturowego³⁷. Największym niebezpieczeństwem, jakie niesie za sobą elektroniczna wersja gromadzonych treści, jest jednak groźba nagłego zniknięcia zawartości spowodowana awarią serwera czy po prostu ludzką złośliwością³⁸.

Niezależnie od zagrożeń i pewnych niedoskonałości, od których nie jest wolna formuła E-ncyklopedii, bezsprzecznie wykazuje ona w świetle obecnie obowiązujących trendów wiele obiecujących cech i propozycji: obala stereotyp mówiący o historii jako dziedzinie wycofanej ze świata nowinek technicznych, wpisuje się w budowanie i zachowywanie lokalnego dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz przede wszystkim propaguje ideę bezinteresownego rozpowszechniania wiedzy pochodzącej z wiarygodnych źródeł.

Grono redaktorskie pozostaje otwarte na użytkowników deklarujących chęć udziału w projekcie. Wszelkie potrzebne informacje można znaleźć pod adresem: www.encyklo.pl, zakładka „O Portalu”.

³⁵ M. Matuzik, *Konwergencja mediów*, <http://matyoss.w.interia.pl/Konwergencja.htm>, 05.03.2013.

³⁶ E. Kustra, *Internetowa „Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku”...*, dz. cyt., s. 76.

³⁷ *Tamże*, s. 75-76.

³⁸ *Tamże*, s. 76-77.